

A FEHÉR GÓLYÁK (CICONIA CICONIA L.) FÉSZKELÉSE KOVÁSZNA MEGYÉBEN 1974-BEN

KOVÁCS SÁNDOR

A Román Szocialista Köztársaság Akadémiája keretében működő Comisia Monumentelor Naturii (Országos Természetvédelmi Tanács) felkérésére 1974 nyarán számba vettük a megye területén (3 705 km²) fészkelő gólyákat. A felmérés akkor országos volt, ezen túlmenően pedig kiterjedt egész Európára is. Megyénk 138 településében számoltuk össze az elfoglalt fészkek számát; érdekelt továbbá a sikeres költések, a kirepült fiókák, valamint a sikertelen költések száma. A számlálás az Országos Természetvédelmi Tanács által egységesen megadott és a külső munkatársakkal körlevélben közölt szempontok szerint folyt, az adatközlők írásban küldték be jelentéseiket*), sok településben magam végeztem a számlálást. Az így beérkezett adatanyag azért is értékes, mert első teljes felmérése e vidék gólyapopulációjának.

Vidékünkön az ideit megelőzően több ízben is végeztek gólyaszámlálást. **Béldi Miklós** kolozsvári ornitológus az *A q u v i l a* 1960—61. évi kötetében (p. 204—206) közli 1958. évi, vidékünkre vonatkozó gólyaadatait, ezen kívül 1963-ban is végzett számlálást. Ugyancsak megbízható adatokat találunk **Kovács Lajos: A fehér gólya elterjedése Délkelet Erdélyben 1962—63-ban** című dolgozatában (Aquila, Bp., T. 75. 1968, p. 231—258), melyben Gyergyó, Csík, a Kézdivásárhelyi medence, Erdővidék és Udvarhely összesen 110 helységében személyes vizsgálatok alapján gyűjtött adatait és következtetéseit publikálja. Ebben a dolgozatban Kovászna megyére vonatkozóan 10 erdővidéki és 18 Feketeügy-menti település adatait találjuk. Magánkezdeményezésből számolta össze egész sor településünk gólyaadatait 1970-ben **Fóris Pál**. Kár, hogy adatait ez idáig sehol sem tette közzé. A fenti dolgozatok számadatait e közlemény táblázatában, külön-külön oszlopban feltüntetve, összehasonlító anyagként használtam fel, ezek segítettek a következtetések levonásában.

*) Ez úton mondok köszönetet minden adatközlőnek, különösen Zsigmond Béni tanár, és Fóris Pál fotográfus kollégámnak, értékes segítségükért.

Az 1974. évi gólyaszámlálás alkalmával megyénk csupán **88 településében találtunk fészkelő gólyákat. Az összes foglalt fészkek száma 227 volt, eredményesen költöttek 165 fészkekben, azaz a foglalt fészkek 72 százalékában. Innen összesen 357 fióka repült ki, fészkenként átlag 2,10. Kevés volt a 4 fiókás fészkek száma, sok egyfiókást számoltunk össze. Nem volt fészkelés, vagy eredménytelen maradt a költés 62 fészkekben (lásd a táblázatot).**

A gólyák általában kedvelik az 500—650 m tengerszint feletti magasságban fekvő településeinket, a kárpátközi medencéket, ezek keretében azonban szívesen fészkelnek széles árterületek, nedves rétekkel váltakozó szántóterületek szomszédságában. Az 1974-ben összeszámolt pároknak több mint 60 százaléka fészkelte Feketeügy-menti falvakban és az Olt-menti Hídvég—Miklósvar szakaszon. Jelentősebb gólyaközpontjaink Páké 22, Bitá 16, Uzon és Uzonrét 15, Hídvég 11 és Bölön—Nagyajta 13 foglalt fészkekkel. E néhány település területén az összlétszámnak több, mint egyharmada fészkelte (lásd a táblázatot és a térképet).

1974-ben a gólyák a szokásosnál (március 10—15) valamivel később, március 21-én, a tavasz első napján érkeztek. Jövetelük egybeesett a hónap legmelegebb időszakával (III. 20-án 25,3 C°-ot mért a sepsiszentgyörgyi meteorológiai állomás). Hosszantartó, északról és északkeletről fújó hideg-száraz, szeles időt váltott fel a III. 17-én délnyugati—nyugati légáramlattal beköszöntött Sándor—József—Benedek napi enyhülés. Ez a javulás bontotta ki III 17-én a mogyoróbarkát, nyitotta ki a kék mogyoróaljat (*Hepatica transsilvanica* Fuss), martilapuvirágot (*Tussilago farfara* L.) és a kakasmandikót (*Erythronium dens-canis* L.), szólaltatta meg a seregélyeket, feketeterigót, erdei pintyét. Ennek ellenére a visszaérkezett gólyacsapatok szokatlan viszonyokat, széltől, naptól, hidegtől kopárrá asszott gyepeket és árterületeket találtak; éreztette hatását az elmúlt csapadékszegény őszi és az úgyszólván teljesen hómentes tél (1973. IX. 1—1974. III. 31. között csupán 100,0 mm csapadékot mért a sepsiszentgyörgyi meteorológiai állomás). Mindezt nem oldotta április sem, ez a hónap is hűvös (5,2 C° átlaghőmérséklettel) száraz (31,2 mm csapadékkal) maradt, tovább rontva az amúgy is silány táplálkozásviszonyokat.

Merőben megváltozott az időjárás képe májusban. A száraz-hideg időt atlanti-óceáni légtömegekkel érkezett hűvös, időnként viharos erejű szelekkel kísért esős idő váltotta fel, májusban és júniusban 19—19, júliusban 16 napon át 286 mm csapadék hullt, a háromhavi átlaghőmérséklet pedig 14,4 C° volt. Mindez kétség-telenül javított a táplálkozásviszonyokon, kérdéses azonban annak hatása a költésre, fiókanavelésre. Itt érdemel említést az is, hogy ebben az évben a Feketeügy folyását tovább szabályozták, mederátvágásokat, egyenesítéseket eszközöltek, ugyanakkor az évszázadokon át kaszálókként kezelt és használt ártéri rétek egy részén szabadlegeltetést vezettek be, kopárrá etették a gyepeket. Előnytelenül befolyásolta a táplálkozásviszonyokat az idén is az intenzív, főleg burgonyabogár-ellenes vegyszeres kezelés; a használt DDT-készítményeket repülőgépről szórták, azok nagy hatósugarban éreztették hatásukat. Megfigyelések szerint (Bitá) e vegyszerek megzavarták a méheket is, a felbolygatott rovarok gólyacsaládokat támadtak meg, fiókákat csíptek halálra. Szotyorban mátyásmadarak rabolták el a kikelt fiókákat.

*

Az 1974. évi felmérés azonban valójában az előző (1958, 1962, 1963, 1970, 1971. évi) gólyaszámlálások adatainak tükrében válik igazán beszédessé, azok birtokában számadatokon nyugvó állománydinamikai értékeléssel is megpróbálkozhatunk. E szerint az 1958. évi első (Béldi M.) számlálás óta megyénk:

- 10 települése területén jelentéktelen **növekedést** mutat a fészkelő gólyák száma;
- 38 település területén általában **változatlan**;

- 25 település területén **csökkenő** a létszám;
- 8 település területéről **teljesen eltűntek** a fészkelő gólyák;
- 15 településünk területén, összehasonlító adatok hiányában, nem állpítható meg állományváltozás.

A mellékelt táblázatból az is kitűnik, hogy a tíz település területén mutatózó állománygyarapodás jelentéktelen, csupán 1-(2) fészekre korlátozódo és nem kapcsolható egymás szomszédságában fekvő település-csoporthoz, javuló ökológiai viszonyokhoz. Előbbinél fontosabbnak mutatkozik az állománycsökkenést mutató települések földrajzi—ökológiai viszonyainak taglalása. Könnyű megállapítani, hogy főleg Feketeügymenti települések területén (Lemhény, Nyújtód, Hatolyka, Imecsfalva, Márkosfalva, Martonfalva, Páké, Barátos, Cófalva, Szörcse, Bita, Réty) esett vissza határozottan létszámuk, az Olt-mentén pedig Sepsiszentgyörgyön, Nagyajtán, Köpecen mutatkozik határozottabb állománycsökkenés.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a pusztá számadat túlságosan kevés messzemenő és pontos következtetések levonására, az állománycsökkenés komplex okainak felderítésére. Az azonban bizonyos, hogy az egyre sűrűbben lakott, és gyors ütemben iparosodó kárpát-medencékben is érezteti hatását az egyre intenzívebb mezőgazdálkodás, a kemizálás, a területrendezés és nyérés érdekében végzett folyóvízszabályozás. Az árterek megszüntetésének, a természetes gyepterületek leszűkítésének és művelés alá vételének velejárója az ökológiai, főleg táplálkozásbiológiai viszonyok előnytelen megváltozása. Egyrészt ennek számlájára írható a gólyák létszámának csökkenése. Ugyanakkor a települések belterületén is strukturális változások történtek, a falvak épületeinek jórésze átépítésre került, sok fészkelésre alkalmas gazdasági épületet lebontottak, korszerűsítettek. Mindez kihangsúlyozottabban érvényes a Feketeügy és az Olt mentén fekvő településekre.

A gólyapopulációk létszámának csökkenése egyik jelentős részletkérdése az ember és a természet viszonyában újabban bekövetkezett változásoknak. A jövőben átfogóbb életközösség-értékelésekre lenne szükség, olyan analízisek elvégzésére, melyek alaposabb felmérést tennének lehetővé az egyes vidékek specifikumainak tekintetbevételével. Ezért kellene kiszélesíteni az egyes tájakra, vidékekre vonatkozó biogeocönológiai - komplex — vizsgálatokat, s azok eredményeit távlati terveinkben hasznosítani, a területrendezésben és a gazdasági kihasználásban érvényesíteni. Ehhez azonban az egyelőre rendelkezésünkre álló adatanyag igen hézagos.

REZUMAT

Rezultatele recensămintului din 1974, a berzelor albe în județul Covasna sînt publicate și analizate în această lucrare.

Din cele 138 localități existente în numai 88 localități s-au înregistrat 227 cuiburi ocupate. Din acestea, cuibăritul a dat rezultate în numai 165 cuiburi, părăsite fiind apoi (cele 165 cuiburi) de 357 de pui.

În ultimii ani s-a constatat dispariția berzelor albe în 8 localități și o scădere a efectivelor în 25 localități, în comparație cu recensămintele anterioare efectuate în anii 1958, 1962, 1963, 1970 și 1971.

Kovászna megye gólyaadatai 1974-ben az összehasonlító adatok tükrében

Sorszám	Települések (községek, falvak) neve	Az 1974. évi számlálás adatai		Összehasonlító adatok Lakott fészkek száma						Megjegyzés
		Lakott fészkek száma	Kirepült fiókák száma	Fóris P.		Kovács L.		Béldi M.		
				1971	1970	1963	1962	1963	1958	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Aldoboly	2	3						1	növekvő
2.	Árapatak	1	2		1					változatlan
3.	Árkos	1	2	1	2			4	1	csökkenő
4.	Barátos	6	10	6	5			12	11	csökkenő
4.	Bardóc	1	2		1	1				változatlan
6.	Barót	2	5	3	3	2				csökkenő
7.	Bácstelek	1	4		1					változatlan
8.	Bereck	1	2	1	1					változatlan
9.	Bikfalva	1	3					1	1	változatlan
10.	Bitá	16	21					22	16	csökkenő
11.	Bodok	1	2					1	1	változatlan
12.	Bodos	1	3							—
13.	Bodzaforduló	3	2							—
14.	Bölon-Bölonpatak	7	13						9	csökkenő
15.	Bükszád	1	0							—
16.	Ciumelnic (Bodza)	1	2							—
17.	Cófalva	1	0	1	1			4	3	csökkenő
18.	Csernáton	2	3	2	1			1	2	változatlan
19.	Csomakőrös	1	3					2	1	csökkenő
20.	Dobolló-Dobollópat.	3	8							—
21.	Egerpatak	1	0	1	1			1	2	változatlan
22.	Erőd	2	2		1					növekvő
23.	Esztelnek	1	2	1	1		1		1	változatlan
24.	Feldoboly	1	3							—
25.	Felsőrákos	3	4			2				növekvő

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
26. Futásfalva			2	0							—
27. Füle			1	2		1	2				változatlan
28. Gelence			1	3				1	1	1	változatlan
29. Gidófalva			1	2	1	1			1	1	változatlan
30. Hatolyka			3	3	3	3			3	6	csökkenő
31. Hídvég			11	24	8	9					növekvő
32. Hilib			1	0					1	1	változatlan
33. Illyefalva			1	0						2	csökkenő
34. Imecsfalva			2	4	1	2		3	4		csökkenő
35. Kézdialmás			2	4	2	2			1	1	növekvő
36. Kilyén			1	0						1	változatlan
37. Kisbacon			1	0		1	1		1	1	változatlan
38. Komolló			2	2					2		változatlan
39. Kovászna			2	3		1		1			növekvő
40. Kőkös			1	2		1			1	2	csökkenő
41. Köpec			1	3		1			3	3	csökkenő
42. Köröspatak			2	2	1	1			1	1	változatlan
43. Kővár			1	2	1	1					változatlan
44. Középjáta			1	2	1	2				1	változatlan
45. Lemhény			7	2	4	4		13		14	csökkenő
46. Lisznyó- Lisznyópatak			2	6					1	1	növekvő
47. Magyarhermány			1	3	1	1			1	1	változatlan
48. Martonfalva			2	4	3	4			5	7	csökkenő
49. Martonos			1	2	1	1		1			változatlan
50. Márkos			1	3							—
51. Márkos-rét			2	5							—
52. Márkosfalva			2	3	4				5	7	csökkenő
53. Málnás			1	2	1	1					változatlan
54. Miklósvár			3	4	2	2			2	3	változatlan
55. Mikóújfalva			1	2					1	1	változatlan
56. Nagyajta			6	10	11	10			18	17	csökkenő

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
57. Nagybacon	2	0	2	2	1			1	1	növekvő
58. Nagyborosnyó	4	7	2	3				4	3	változatlan
59. Nyújtód	1	2	2	2			2		7	csökkenő
60. Olasztelek	6	6	3	3	3					növekvő
61. Oltszem	1	4		1				1	1	változatlan
62. Papolc	1	0		1				1	1	változatlan
63. Páké	22	26	21	21					37	csökkenő
64. Páva	1	2		1			1	1	1	változatlan
65. Petőfalva	3	5	1	1			2	2	2	változatlan
66. Polyán	1	2	1						1	változatlan
67. Réty	2	3							5	csökkenő
68. Sárfalu	6	8	5	5			6	6		változatlan
69. Sepsimagyarós	2	6						1	2	változatlan
70. Sepsiszentgyörgy	5	10	7						11	csökkenő
71. Sepsiszentkirály	1	0								—
72. Száldobos	3	7			4	4				csökkenő
73. Szárazajta	2	0								—
74. Sárazpatak	1	1								—
75. Szászfalú	2	2	1	1			1			növekvő
76. Szentivánlaborfalva	4	12	4	4					3	változatlan
77. Szentkatolna	3	5	3	3			3	3	4	változatlan
78. Szentlélek	1	2	1	1			1	1	1	változatlan
79. Szitabodza	1	2								—
80. Szotyor	1	0		1					1	változatlan
81. Szörce	1	2	1	1			2	6	3	csökkenő
82. Tamásfalva	1	0							3	csökkenő
83. Telek	1	2	1	1					2	csökkenő
84. Torja	3	0								—
85. Uzon-Uzonrét	15	32		7				15	16	változatlan
86. Vargyas	1	0		2						csökkenő
87. Zalán	1	2								változatlan
88. Zoltán (Étfalva)	1	2		1				2	1	változatlan

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1974-ben nem volt lakott fészek										
Bélafalva							1	1	1	—
Bibarconfalva				1	1	1		1	1	
Kálmok									1	
Kászonújfalu							1			
Kézdivásárhely									1	
Ozsdola					1		1	5(?)	1	
Zalánpatak								1		
Zágon								1	1	

Foto: FÓRIS PÁL